

Індекс соціальної згуртованості і примирення ООН для східної України

Толерантність та соціально відповідальна громадянська позиція

Індекс соціальної згуртованості і примирення ООН для східної України (USE) являє собою складний аналітичний інструмент, покликаний покращити розуміння соціальної динаміки в п'яти східних областях: Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Луганській і Харківській. Індекс соціальної згуртованості і примирення ООН для східної України (USE) допомагає визначити стратегічні точки входу для рішень і програм, які сприяють зміцненню соціальної згуртованості.

Індекс USE базується на методології Індексу соціальної згуртованості і примирення (SCORE), розробленій на Кіпрі Центром сталого миру й демократичного розвитку (SeeD) та ПРООН. З того часу Індекс SCORE був запроваджений в кількох країнах Європи і світу для сприяння міжнародним і національним зацікавленим сторонам у розробленні рішень, заснованих на фактичних даних, які можуть зміцнити зусилля в області соціальної єдності і примирення.

Індекс соціальної згуртованості і примирення спільно імплементується трьома агентствами ООН в Україні – Програмою розвитку ООН, Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) і Міжнародною організацією з міграції (МОМ). Перша хвиля USE була проведена в 2017 році агентствами ООН за підтримки Європейського Союзу.

Імплементация Індексу USE почалася з серії консультацій з владою і представниками громадянського суспільства в Києві та в кожній з п'яти областей для розроблення концептуальної моделі того, що являє собою соціальна єдність на сході України (рис. 1). Перша хвиля USE, яка була завершена в жовтні 2017 року, відображає погляди приблизно 10000 осіб, що проживають в п'яти областях на сході України. Вона охопила дослідження 5300 респондентів; опитування 3331 учня шкіл у Донецькій і Луганській областях; 72 глибинних інтерв'ю з експертами; а також індивідуальне опитування 1500 осіб, які проживають на непідконтрольних уряду територіях, та перетинають лінію розмежування на п'яти контрольно-пропускних пунктах у Донецькій і Луганській областях. Результати, представлені в цьому короткому огляді, показані на обласному рівні для Дніпропетровської, Харківської та Запорізької областей, і на рівні кластерів районів у Донецькій і Луганській областях, що дозволяє здійснити детальніший аналіз. З результатами першої хвилі USE можна ознайомитися на сайті use.scoreforpeace.org.

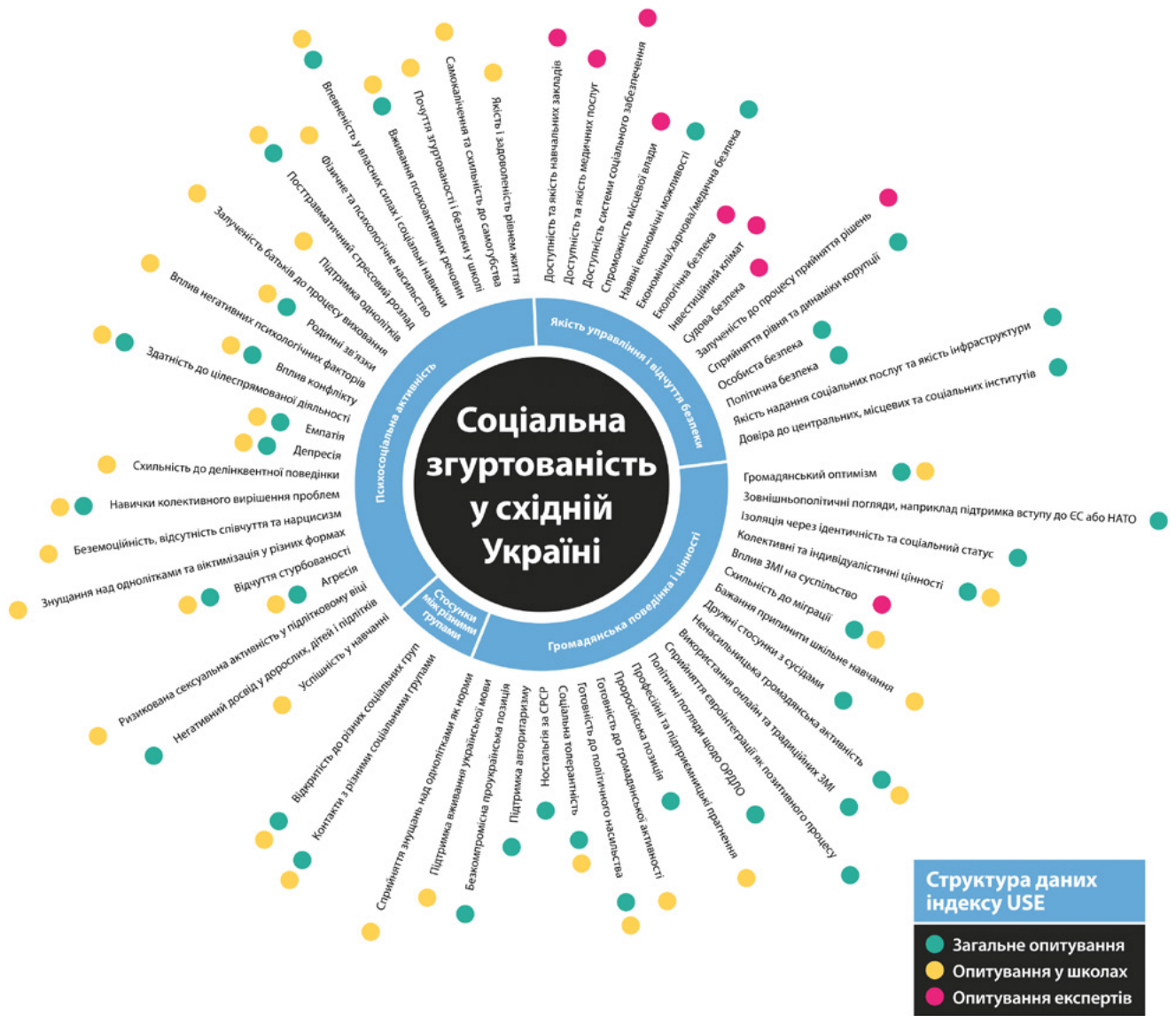

Рисунок 1. Концептуальна модель соціальної згуртованості в східній Україні

У цьому документі представлено основні результати аналізу за Результатом 4 USE: Толерантність та соціально відповідальна громадянська позиція (див. Рис. 2).

Загальна оцінка за цим результатом для п'яти областей східної України становить 4,9 (за шкалою від 0 до 10, де 0 означає, що люди є абсолютно нетолерантними та безвідповідальними громадянами, а 10 – що люди є повністю толерантними та відповідальними громадянами).

Усі п'ять областей мають схожі оцінки за цим результатом. Суттєвих відмінностей між жінками і чоловіками не виявлено. Водночас, розподіл результатів за рівнем доходу та освіти свідчить про значні відмінності. Вищий рівень освіти та доходу пов'язаний з вищим рівнем толерантності та відповідальності громадян.

Рисунок 2: Оцінка толерантності та соціально відповідальної громадянської позиції

Розуміння толерантності та соціально відповідальної громадянської позиції

Цей результат складається з трьох компонентів: соціальна толерантність, ненасильницька громадянська активність та готовність до політичного насильства¹.

У середньому в областях рівень соціальної толерантності становить 5,5 за шкалою від 0 до 10, де 0 означає абсолютну нетолерантність до меншин та вразливих груп, а 10 – повну та справжню толерантність. Як впливає з рис. 3, суттєвих регіональних відмінностей у рівні **соціальної толерантності** між п'ятьма областями немає. Водночас, у Донецькій області спостерігається значуща різниця між кластерами районів із найвищим (центральна частина Донецької області) та найнижчим

¹ Соціальна толерантність стосується того, якою мірою особа толерує різні соціальні групи (наприклад, мусульман, євреїв, ромів, наркозалежних) у плані особистого спілкування та/або прийняття у громаді. Ненасильницька громадянська активність означає участь громадян у громадському та політичному житті ненасильницькими методами, такими як участь у громадських слуханнях або демонстраціях, підписання петицій тощо. Готовність до політичного насильства визначається як схильність до застосування насильницьких методів для досягнення політичних змін.

показником (південно-західна частина області). Для більш докладного аналізу рівня соціальної толерантності див. звіт Соціальна згуртованість та почуття співпричетності.

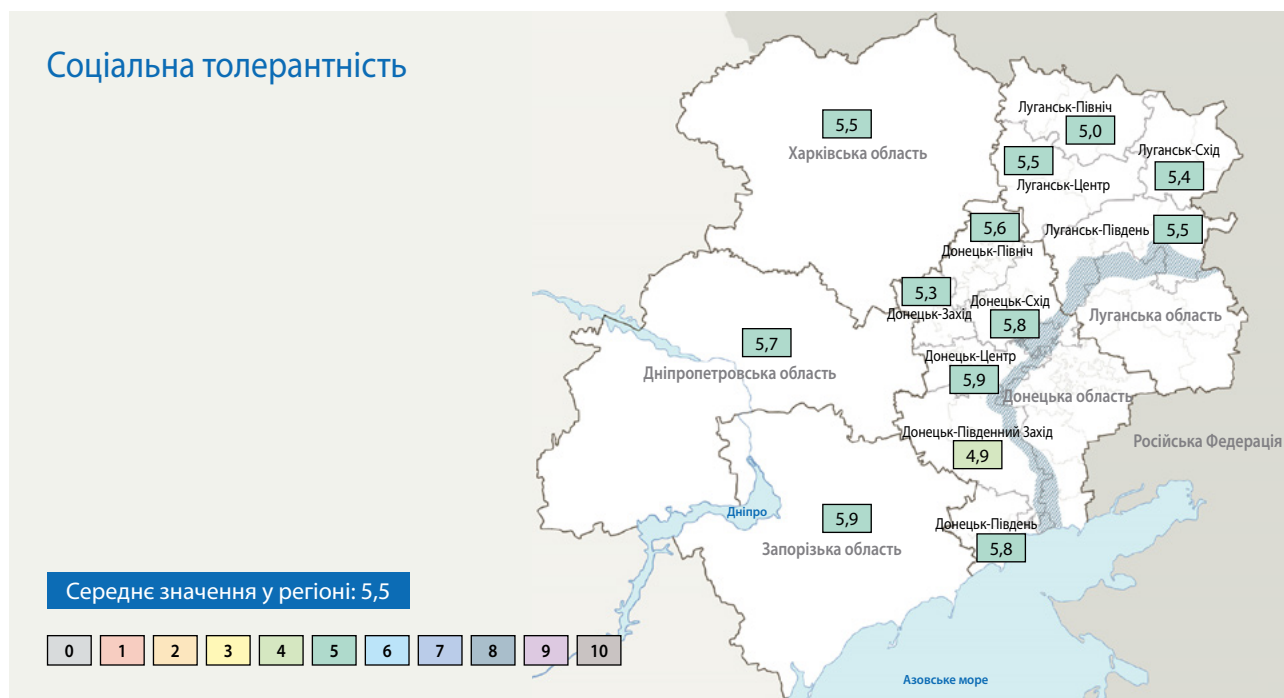

Рисунок 3: Рівень соціальної толерантності

У тому, що стосується розуміння відповідального громадянства, рівень **ненасильницької громадянської активності** є низьким у всіх східних областях (див. Рис. 4). За результатами аналізу було визначено три основні причини такого низького рівня громадянської активності. По-перше, це збереження широко поширених серед жителів східної України поглядів, що органи влади не залучають громадян до процесів прийняття рішень і належним чином не реагують на потреби громадян. Другою причиною є нестача інформації (тобто, громадяни погано обізнані про те, які рішення приймають місцеві ради та інші місцеві органи влади). По-третє (хоча це й менш важлива причина), люди вважають, що громадська активність забирає дуже багато часу в порівнянні з іншими сферами життя (роботою, сімейним життям тощо).

Рисунок 4: Рівень ненасильницької громадянської активності

Аналіз рівня довіри до органів влади та соціальних інститутів дозволяє краще зрозуміти відсутність бажання брати участь в політиці та процесах прийняття рішень. Попри те, що люди довіряють місцевим органам влади та соціальним інститутам набагато більше, ніж центральним органам, при цьому рівень довіри до органів влади взагалі є низьким (див. Рис. 5 і 6). Низький рівень довіри до органів влади може відвертати людей від взаємодії з інститутами, які їх представляють і працюють для них.

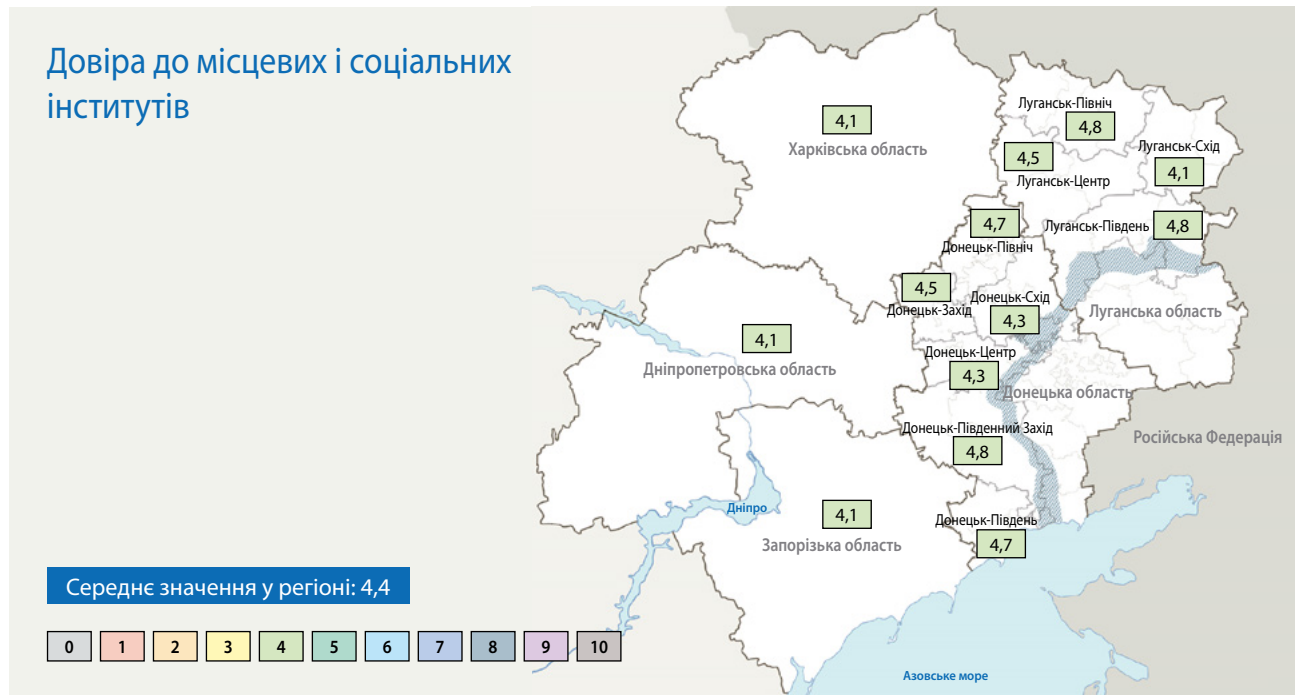

Рисунок 5: Рівень довіри до місцевих органів влади та соціальних інститутів

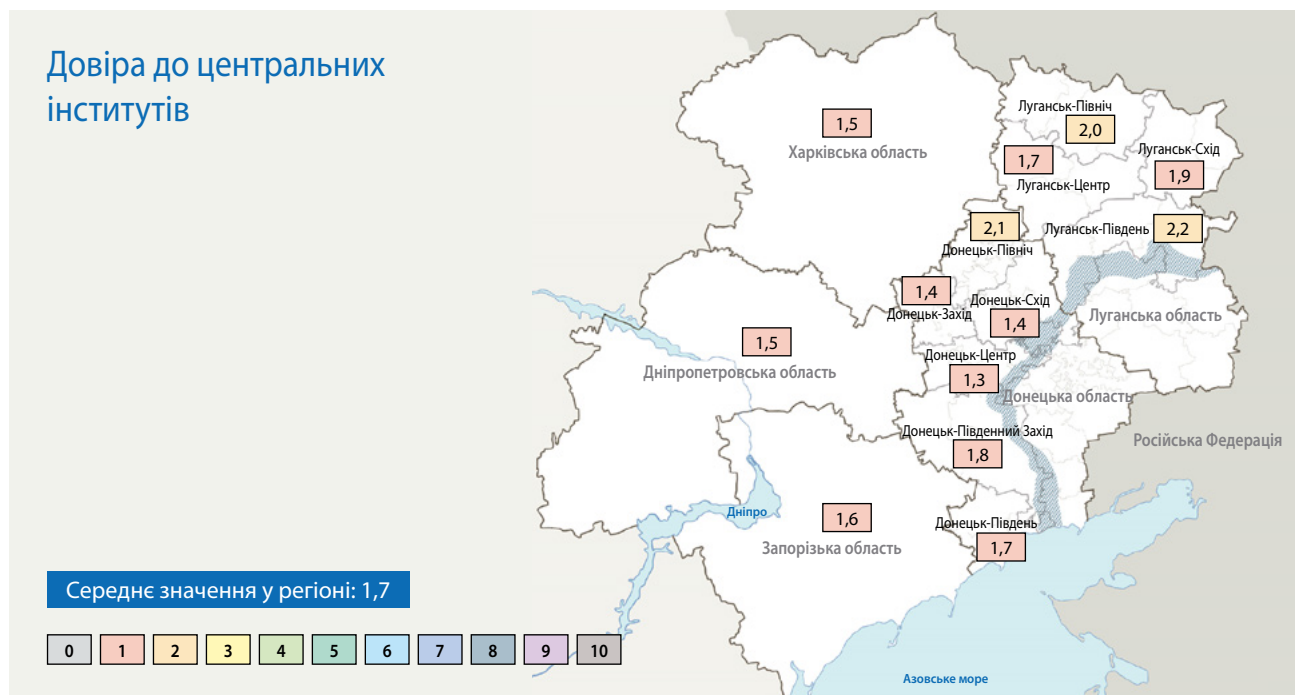

Рисунок 6: Рівень довіри до центральних органів влади

Окрім цього, оцінка рівня політичної безпеки дозволяє зрозуміти ще одну важливу причину, через яку громадяни не готові взаємодіяти з органами влади (Рис. 7). Аналіз свідчить, що загалом (і в південно-західній частині Донецької області зокрема) люди не почувають себе впевнено, виражаючи свої погляди, через занепокоєння щодо негативних наслідків, особливо якщо їхні погляди відрізняються від офіційної позиції органів влади.

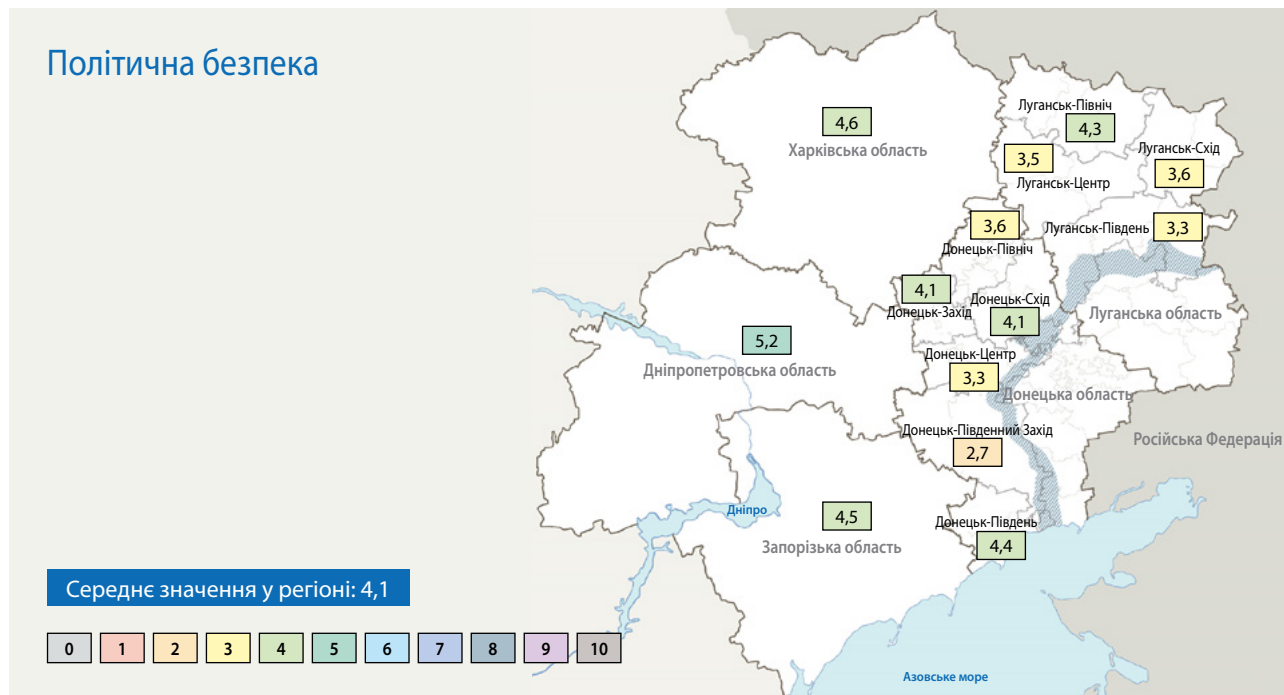

Рисунок 7: Рівень сприйняття політичної безпеки

Готовність до **політичного насильства** є іншою складовою, яка допомагає зрозуміти соціально відповідальну громадянську позицію. Її рівень є низьким у всіх п'яти областях (Рисунок 8) і становить 1,0 та 1,2 у Донецькій та Луганській областях відповідно. Демографічний аналіз свідчить, що чоловіки та молоді люди (18-25 років) є більш схильними до того, щоб схвалювати або навіть вдаватися до насильства для досягнення соціальних змін.

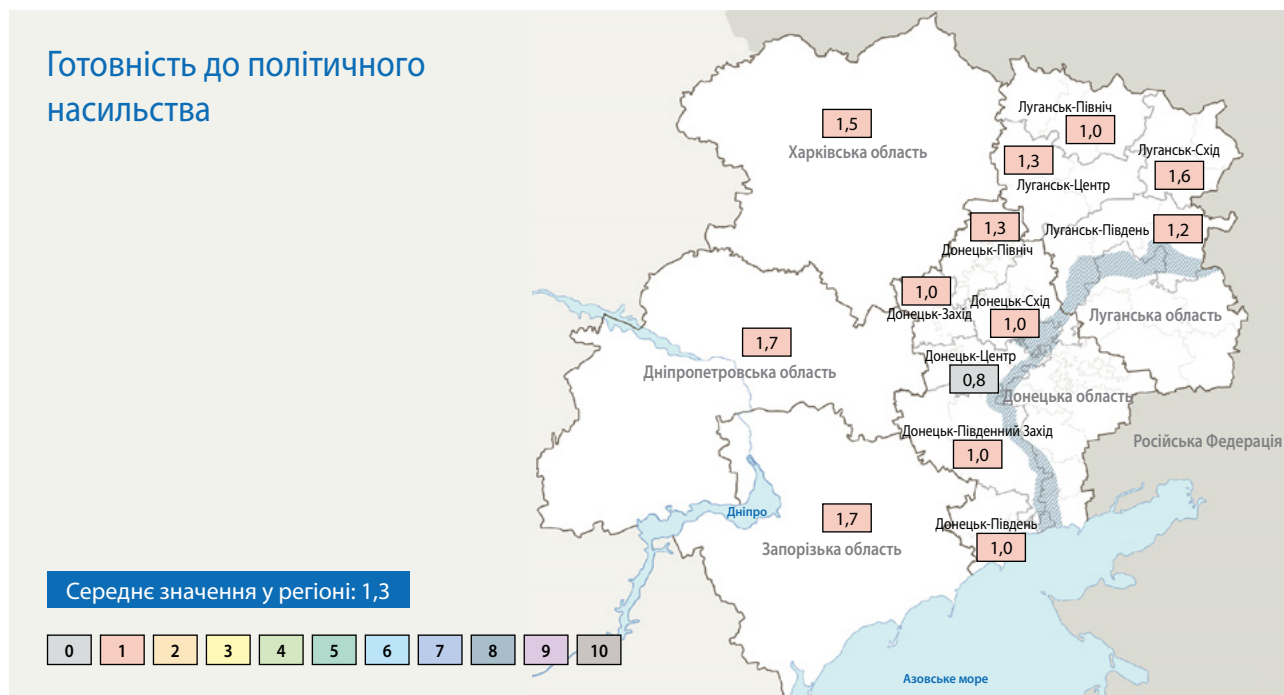

Рисунок 8: Рівень готовності до політичного насильства

Хоча показник готовності до політичного насильства є низьким у всіх областях, слід також усвідомлювати фактори, через які люди можуть бути готові вдаватися до насильства для досягнення соціальних змін. Люди з агресивними рисами та ті, хто особисто пережив травматичний досвід² або знають когось, хто пережив такий досвід, більш схильні вдаватися до насильства для досягнення бажаних змін у суспільстві (див. Рис. 9). І навпаки, люди з високим рівнем емпатії та ті, хто задоволений станом інфраструктури та державними послугами у своєму населеному пункті, менш схильні до досягнення соціальних змін насильницьким шляхом.

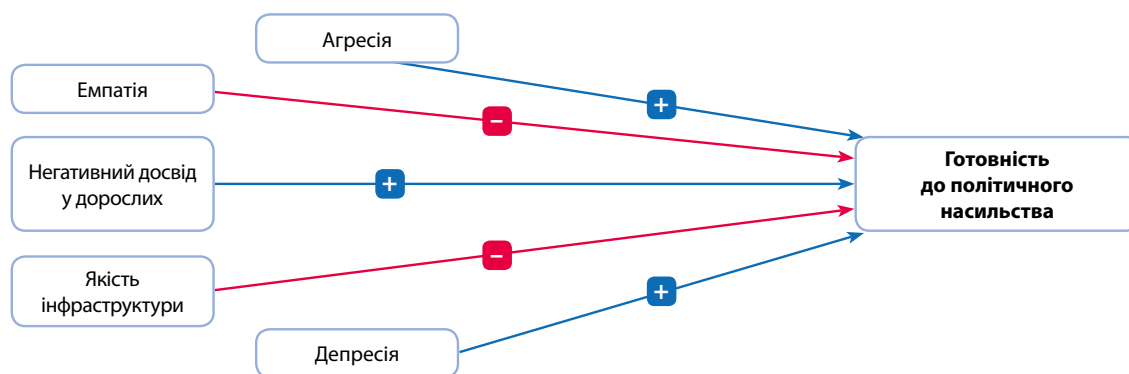

Рисунок 9: Фактори, що впливають на готовність до політичного насильства

Висновки

Рівень громадської активності є низьким у всіх областях України. Найважливіша причина – люди не відчувають, що органи влади враховують їхню думку. Це свідчить про потребу у кращому інформуванні громадян про їхні права та поточні політичні процеси в країні, у тому числі децентралізацію. Одночасно з цим необхідно проводити заходи з розбудови спроможності та навчальні програми з громадської активності та відповідальності.

Ще одним способом підвищення громадської активності та участі громадян в політичному житті може бути створення механізмів сприяння громадським консультаціям на місцевому рівні. Це можна робити, наприклад, через онлайн-платформи, які здійснюють інформування громадян про роботу місцевої ради та інших органів і надають громадянам можливість взяти участь у роботі та засіданнях органів влади зі свого дому (або іншого зручного місця). Це також допоможе розв'язати проблему того, що люди не знають, з якими питаннями працюють їхні місцеві/обласні органи влади. Нарешті, цей варіант також дозволяє мінімізувати відчуття у деяких осіб того, що громадська активність забирає багато часу. Водночас, при плануванні відповідних заходів слід враховувати такий фактор, як низький рівень політичної безпеки. Відповідно, необхідно створити своєрідний «безпечний простір», де громадяни зможуть висловлювати альтернативні погляди без побоювань щодо політичних, соціальних та економічних наслідків.

Зміцнити довіру до органів влади задля підвищення рівня громадської активності можна через покращення якості надання послуг та ширше залучення громадян до процесів прийняття рішень. Водночас, для якіснішого надання послуг необхідно враховувати місцевий контекст, оскільки потреби у громадських послугах у різних областях та районах на сході України суттєво відрізняються. Наприклад, якість надання соціальних послуг оцінюється найнижче у Запорізькій області, а якість транспортних послуг є гострішою проблемою в Луганській області. При визначенні конкретних заходів необхідно враховувати дві важливі тенденції. По-перше, рівень довіри до місцевих органів влади та соціальних інститутів у містах є нижчим, ніж у сільській місцевості. По-друге, надання послуг (та довіра до органів влади всіх рівнів) прямо пов'язані з рівнем сприйняття корупції. Оцінка якості надання конкретних послуг (наприклад, у сфері правосуддя, охорони здоров'я, транспорту тощо) доступна за посиланням: use.scoreforpeace.org

² Негативний досвід означає, що знайомі респонденту дорослі люди мали важкий або травматичний досвід (домашнє насильство, знуцання, крадіжка, сексуальне домагання або насильницька смерть).